

فصلنامه علمی تخصصی معارف علوم انسانی و علوم اسلامی

سال ششم- بهار 1405- شماره 24- ص 186-198

نقش انتظار در تربیت فردی منتظر از منظر روایات

شهلا نجف‌زاده¹

چکیده

خداوند متعال برای تربیت انسانها، انبیاء و معصومین (ع) را فرستاد تا بشر زیر سایه تربیت آنان خود را به اوج کمال برساند. این سلسله از اول خلقت شروع شده و تا پایان خلقت ادامه دارد. ولی در طول مسیر علل و عواملی مثل سکوت و غفلت مردم یا قدر شناس نبودن آنان باعث شده که هادیان از دید مردم غایب شوند و وظیفه خود را از پرده‌ی غیبت انجام دهند، تا مردم فایده حضور و اهمیت و ضرورت مربی خود را درک کنند و لیاقت و استعداد خود را نشان دهند. پس غیبت آنها به خاطر ناسپاسی ما است. لذا انتظار آنها در عصر غیبت ما را به خود سازی، دیگر سازی و زمینه سازی فرا می‌خواهند تا به انجام آنها لیاقت خودمان را نشان دهیم. به عبارت دیگر انتظار نوعی عمل است که در ساختن فرد و جامعه مفید واقع می‌شود. این مقاله به روش کتابخانه‌ای به تبیین آثار تربیتی انتظار در بعد فردی پرداخته است.

واژگان کلیدی: آثار، انتظار، روایات، بعد فردی

---

1. طلبه سطح سه (کارشناسی ارشد)، رشته مشاوره خانواده با رویکرد اسلامی، حوزه علمیه حضرت ولیعصر (عج) خواهران، بناب، آذربایجان شرقی.

مقدمه

مسئله انتظار از مباحث بنیادی و مهمی است که از قدیم الایام در ادیان و مذاهب مختلف مطرح بوده و دوره‌های گوناگونی را پشت سر گذاشته و افراد مختلفی با آن روبرو شده‌اند. تا جائیکه تاریخ یاری می‌کند تمام ادیان و مذاهب و همه ملت‌ها و اقوام با وجود سنن و رسومات متفاوت بر این امید و عقیده اند که روزی مصلحی در روی زمین ظاهر خواهد شد که ما را خاتمه خواهد داد.

هر انسان عاقل و سالمی این را قبول دارد و خود را از این انتظار بی‌نیاز نمی‌داند و مقوله امید به آینده‌ای روشن را در قلب و روح و جان خود می‌یابد. بدون تردید اساس زندگی بشر با امید و انتظار به آینده‌ای روشن بنا شده است به گونه‌ای که بدون امید و انتظار، زندگی بشر شور و تداوم لازم برای تداوم را از دست خواهد داد. انتظار مهدویت در اصطلاح به معنای چشم به راه آمدن آخرین ذخیره الهی یعنی امام زمان (عج) برای برپایی حکومت قسط و عدل در سرا سر جهان است. این مقاله بر آن است تا مفهوم واقعی انتظار را بررسی نموده و بیان کند که انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) در سازندگی فرد دارای چه آثار تربیتی است.

ماهیت انتظار

برای روشن شدن آثار تربیتی انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) در فرد بهتر است ابتدا مقدمتاً یک مروری به ماهیت انتظار داشته باشیم.

هر کس با مراجعه به خود و مصادیق مختلف انتظار خواهد فهمید که ماهیت انتظار از سه چیز مرکب شده است:

1. نارضایتی و ناخشنودی یا قانع نشدن از وضع موجود؛ زیرا که اگر کسی به وضع فعلی راضی باشد و مطلوب او باشد برای چه چیز در انتظار می‌نشیند (یعنی برای چنین شخصی اگر انتظار هم باشد فائده‌ای ندارد).

2. امید و یقین به آینده مطلوب؛ زیرا که نارضایتی و قانع نشدن از وضع موجود منجر به دو چیز می‌شود:

الف: یاس و ناامیدی که فرد را نسبت به خود بی‌رغبت، بی‌علاقه می‌کند و به سکون و انفراد می‌کشاند که نه عقلاً قابل قبول است و نه هیچ مکتبی آن را تایید می‌کند.

ب: امید به آینده که در فرد شوق، رغبت و علاقه ایجاد می‌کند.

3. تلاش و کوشش به جهت تحقق آینده مطلوب؛ زیرا که فرد فقط با امید و آرزو به اهداف و مطلوب خود نمی‌رسد تا وقتی که همراه آن کوشش و حرکت نباشد.

لذا انتظاری که مرکب از این سه عنصر باشد آثار سازنده دارد، چنین انتظاری مسئولیت‌آفرین است تا فرار از مسئولیت، و بیدار کننده است نه مخدر، ایجاد تحرک می‌کند، نه رکود، فرد را

امیدوار می‌کند نه مایوس، باعث خودسازی می‌شود؛ نه خرابکاری، دعوت به نابودی ظلم می‌کند نه تسلیم در مقابل ظلم، ایجاد امنیت می‌کند در مقابل ناامنی‌های روانی، دعوت به صبر و شکیبایی می‌دهد، باعث آرامش خاطر می‌شود، و موجب آگاهی و بصیرت می‌شود. از اینجا روشن می‌شود که چرا ائمه معصومین % انتظار را افضل اعمال و عبادات دانسته‌اند.¹ تذکر اول اینکه منظور ما از آثار فلسفی نیست بلکه اثر را به معنای عرفی در نظر گرفته‌ایم. و تذکر دوم اینکه آثاری را که در این مقاله بیان کرده‌ایم ممکن است بعضی‌ها به یک یا چند واسطه با مقصود ما رابطه داشته باشد. اینک به برخی از آثار تربیتی انتظار در بعد فردی اشاره می‌کنیم.

1. آگاهی و بصیرت

ضرورت علم و آگاهی در زندگی انسان بر هیچ کس مخفی نیست، بر اهمیت آن همین قدر بس که در روایات تحصیل آن بر هر شخص ضروری و لازم دانسته شده است؛ زیرا که علم و آگاهی و عمل به آن باعث نجات انسان می‌شود یعنی اگر شخص درباره یک شیء علم داشته باشد و طبق آن عمل کند از نجات یافتگان است، بنابراین چیزی که در اثر انتظار نصیب منتظر می‌شود علم و آگاهی نسبت به آینده است گویا منتظر می‌داند که در آینده چه واقعه‌ای و چه حادثه‌ای رخ خواهد داد و در قبال آن، وظیفه او چیست؟ به عبارت دیگر دوران انتظار او دوران غیبت نیست بلکه دوران حضور امام است، لذا خود را طبق علمی که در اثر انتظار حاصل شده، آماده می‌کند.²

برای روشن شدن مطلب اگر شما با این رویکرد ملاحظه کنید که اگر در کسی این قابلیت پیدا شود که بتولند وقائع آینده را پیش بینی کند و برای آن برنامه بریزد و آن را پایه‌ی تکمیل برساند چه نتیجه‌ای خواهد داشت، و در صورت عکس، به کجا خواهد رسید. بنابراین اگر منتظر حضرت مهدی (عج) بدانند که دوران انتظار دوران امتحان و آزمایش است، دوره‌ی آمادگی است، و هر کس این را با موفقیت طی کرد از یاران و منتظران امام خواهد بود، خود را به گونه مناسبی آماده خواهد کرد. امام رضا در این راستا فرموده‌اند:

«به خدا سوگند! آنچه شما انتظار آن را می‌کشید و گردن‌هایتان را به سوی آن دراز می‌کنید واقع نمی‌شود مگر بعد از آن که امتحان و آزمایش شوید تا اینکه باقی نمانند از شما جز اندکی»³، سپس این آیه شریفه را تلاوت فرمود: آیا گمان کردید که (به حال خود) رها می‌شوید

¹ .محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج52، چاپ اول، بیروت، مؤسسه الوفاء، 1303ق، ص 125.

² . بحارالانوار، همان، ج1، ص 177.

³ . همان، ج52، ص 113.

و در حالی که هنوز کسانی از شما جهاد کردند، و غیر از خدا و رسولش و مومنان را محرم اسرار خویش انتخاب نمودند، (از دیگران مشخص نشده‌اند؟! (باید آزمون شوید و صفوف از هم جدا گردد) و خداوند به آنچه عمل می‌کنید، آگاه است!¹
پس انتظار - حضرت مهدی (عج) منتظر واقعی را نسبت به آینده آگاه می‌کند و به او بصیرت می‌دهد.

به خاطر همین است که در کلام امام سجاد (ع) در توصیف چنین انتظاری آمده است:
«منتظران ظهور او برترین اهل هر زمان‌اند؛ زیرا که خداوند متعال به آن‌ها عقل و فهم و شناختی عطا فرموده است که غیبت نزد آنان به منزله مشاهده گردیده است و آنان را در آن زمان به منزله مجاهدان با شمشیر در پیش روی رسول خدا ﷺ قرار داده است.»²
بنابراین در انتظار علمی و معرفتی که نصیب او شد، غیبت امام را تبدیل به حضور امام کرده و چنین شخص برترین اهل هر زمان است و درجه‌ی مجاهدین دارد چون که در همه دوران انتظار طبق علم خود مشغول به جهاد اکبر و اصغر است.

2. امید به آینده

انسان در زندگی فردی و اجتماعی خود همیشه محتاج به امید است اگر امیدی به آینده نداشته باشد، زندگی برایش مفهوم نخواهد داشت، انسان در پرتو امید، رنجها و گرفتاری‌ها را تحمل می‌کند و زندگی خود را ادامه می‌دهد.

همان طور که در حکایت آمده است، روزی حضرت عیسی (ع) ت شنه بود و پیرمردی با بیل زمینی را شیار می‌کرد حضرت عیسی (ع) فرمود: «بار خدایا! امید را به او بازگردان بی‌درنگ آن پیرمرد برخاست و شروع به کار کرد.»³

پس امید برای انسان یک نعمت و رحمت بزرگ است، و در کلام پیغمبر اسلام (ص) آمده است که آن حضرت فرمود:

«امید برای امت من مایه رحمت است اگر امید نبود هیچ مادری فرزندش را شیر نمی‌داد و هیچ باغبانی درختی را نمی‌کاشت.»⁴

¹. توبه (9) آیه 16.

². محمد بن علی، صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج 2، تصحیح علی اکبر غفاری، قم، انتشارات اسلامی،

1405ق، ص 330.

³. محمد، ری شهری، میزان الحکمه، ج 1، چاپ دوم، قم، انتشارات دارالحدیث، 1375، ص 184.

⁴. بحارالانوار، همان، ج 77، ص 173.

بلکه هیچ صاحب‌خلنه‌ای تشکیل خانواده نمی‌داد، هیچ پدری به تربیت فرزندان خود همت نمی‌گماشت، هیچ تاجری تجارت نمی‌کرد، خلاصه حیات بشر بدون امید، بی‌روح و بی‌لذت و بی‌معنا خواهد بود. پس امید به آینده زندگی بشر را صفا و جلا می‌بخشد و به حرکت و جنبش وادار می‌کند و به ادامه زندگی علاقه‌مند می‌سازد.

لذا شکی نیست که امیدواری و اجتناب از یأس و ناامیدی یک امر کلی، بدیهی، یقینی، و قابل پذیرش همه انسان‌ها است، ولی سوال این است که چه امیدی؟ انسان را به کدام امید باید دل ببندد؟ زیرا گاهی متعلق امید امری حقیقی و واقعی است و گاهی متعلق آن یک امر واهی و موهوم^۱.

3. انگیزه برای فعالیت

بعد از امیدوار شدن به آینده چیزی که در منتظر جلوه می‌کند انگیزه برای کار و فعالیت است یعنی یکی از پیامدهای انتظار ایجاد انگیزه است که باعث حرکت و فعالیت می‌شود لذا کسانی که بی‌انگیزه‌اند نه تنها رغبتی به کار و فعالیت ندارند بلکه بی‌تفاوتی و بی‌توجهی آنها چه بسا برای دیگران موجب دل‌سردی می‌شود، پس اگر بنا بر این باشد که در زمان غیبت حضرت مهدی (عج) وظیفه‌ای بر گردن ما نهاده شده است لازم است برای انجام آن انگیزه داشته باشیم و اگر انگیزه نداشته باشیم در این صورت وظیفه خودمان را ترک خواهیم کرد یا در ست انجام نخواهیم داد.

به خاطر همین معصومین % انتظار را از عمل دانسته‌اند، تا ما بدانیم انتظار دست به دست گذاشتن نیست بلکه انتظار یعنی تکلیف، انتظار یعنی انجام وظیفه، معصوم (ع) انتظار را بهترین عبادت شمرده‌اند تا در ما انگیزه برای زمینه‌سازی ظهور آن حضرت (ع) پیدا شود. پس انتظار، انگیزه در منتظر ایجاد می‌کند و رابطه بین انتظار انگیزه یک رابطه متقابل است یعنی هر چه انتظار ما شدید باشد انگیزه برای کار هم همین مقدار شدید خواهد بود.

4. به یاد امام بودن

همان‌طور که در زندگی انسان مشکلات، مصائب و حوادث وجود دارد همین‌طور همراه آن فتنه‌ها، و سوسه‌ها و زینت‌ها به زندگی انسان متصل است و ناچار هر کدام از این فتنه‌ها و مشکلات، در بعضی مواقع دل‌آدم را می‌لرزاند و آرامش خاطر را از او می‌گیرد و غفلت را در قلب او ایجاد می‌نماید که این ضرر بارزترین دشمن انسان است چرا که غفلت گمراه می‌کند و انحراف در راه می‌آورد.^۲ لذا بهترین راه برای نجات از آنها ذکر خدا است:

¹. محمد ری شهری، همان، ص 18.

². محمد، ری شهری، میزان الحکمه، ج 7، قم، انتشارات دارالحدیث، چاپ دوم، 1375، ص 259.

«آگاه باشید، تنها با یاد خدا دلها آرامش می‌یابد!»¹

و امام علی (ع) فرموده‌اند:

«قطعاً ذکر و یاد ما، از ذکر و یاد خداوند است.»²

یعنی ذکر خدا و ذکر معصومین یکی است و در طول یکدیگرند و ذکر حضرت مهدی (عج) یکی از آثار انتظار است با این بیان که هر منتظری که در انتظار کسی نشسته است لازمه انتظار این است که هر وقت و هر لحظه و در هر حال و در هر زمانی در ذکر منتظر خود با شد، چون که منشا واقعی انتظار برگرفته از محبت است، تا وقتی که منتظر محبوب او نباشد انتظار او را نمی‌کشد.

بنابراین کسی که در انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) است باید تمام اوقات و حالات او مشغول به ذکر حضرت مهدی (عج) باشد زیرا که ذکر آن حضرت (عج) یکی از لوازم محبت به آن حضرت (عج) و یکی از آثار انتظار است. آثار یاد امام به دنبال خود اثرات تربیتی فراوانی دارد که بعضی از آنها عبارتند از:

الف: یاد امام موجب آرامش دلها

امروزه داشتن اطمینان و آرامش گم‌شده بشر است همه دنبال آن هستند که هر جوری شود اطمینان خاطر پیدا کنند لذا در زندگی بشر می‌بینیم بعضی‌ها آرامش و اطمینان خود را در مال، ریاست یا رسیدن به اوج شهرت جهانی به هر وسیله‌ای می‌بینند و دنبال آن‌ها می‌دوند ولی تجربه نشان داده است راهکارهای دروغین یاد شده پیش از مسکن نیست چه بسیار انسانهایی بودند که به اوج مال و منال، قدرت و سیاست رسیده بودند ولی آرامش خاطر نداشتند.

در این صورت بهترین راهکار و بهترین پناهگاه در مقابل شوکهای روحی و روانی، انتظار با یاد حضرت مهدی (عج) است زیرا که او تمام مشکلات بشری را دور خواهد کرد بشر را به کمالات خواهد رساند. تمام مخلوقات در زمان او احساس اطمینان و آرامش خواهند کرد همان طور که در روایت امام حسن مجتبی (ع) آمده است که ایشان از پدر بزرگوارشان نقل می‌فرمایند:
«در دولت او (مهدی عجل الله) درندگان سازش می‌کنند، زمین نبلمات خود را خارج می‌کند، آسمان برکاتش را فرو می‌فرستد، گنج‌های نهفته در دل زمین برای او آکار می‌شود و بین مشرق

¹. رعد، آیه 28.

². یعقوب، کلینی، اصول کافی، ج1، مترجم: سید هاشم رسولی، چاپ اول، قم، انتشارات دارالحدیث، ص 186.

و مغرب را مالک می‌شوند و خوشا به حال کسی که روزگار مسعود را درک کند و دستوراتش را با گوش جان بشنوند»^۱.

پس در حکومت مهدی (عج) نه مشکلات مادی است نه معنوی که آرامش انسان را تهدید کند، لذا یاد او قلب پریشان را اطمینان و آرامش می‌بخشد.

ب: مراقبت دائمی

یاد امام و توجه دائمی به ایشان باعث می‌شود که منتظر در همه‌ی صحنه‌های زندگی خویش مطابق با خواست ایشان عمل کند و حرکات و سکناش را با میل ایشان تنظیم کند. چون که می‌دلند امام (عج) از همه‌ی اعمال او خبر دارند. همان‌طور که در یکی از توقیعات آن حضرت (عج) آمده است:

«ما بر آن چه بر شما می‌گذرد احاطه علمی داریم و هیچ یک از خبرهای شما از ما پو شیده نیست»^۲.

در روایت دیگری که از امام علی (ع) در پاسخ به پرسش یکی از مؤمنین درباره حدود آگاهی و میزان اشراف امام نقل شده در آن امام علی (ع) می‌فرماید: «ای رُمیله هیچ مؤمنی در شرق و غرب زمین از ما غائب نیست»^۳.

و همچنین بنابراین اعتقاد که تمام اعمال ما در هفته یک یا دو بار یا هر روز در حضور آن حضرت (ع) ارایه می‌شود موجب مراقبت دائمی فرد بر اعمال و گفتارش می‌گردد.^۴ با تکیه بر این دو تا مبنا منتظر میان خود و آن حضرت (ع) احساس حضور را متجلی می‌بیند و هر جا که باشد گویا خود را در خیمه آن حضرت (ع) و گوش به فرمان ایشان احساس می‌کند لذا همه‌ی اوقات خود را تلاش برای جلب رضایت ایشان می‌نماید. و برای تحقق این امر نه تنها عمل به واجبات و ترک محرّمات را وجهه‌ی همت خویش قرار می‌دهد بلکه از هر غفلی نیز پرهیز می‌کند. همان‌گونه که استغفار مقربین، استغفار از گناه نبوده و نیست، بلکه آنان هر غفلی از یاد خدا و یاد محبوب را برای خود گناهی بزرگ می‌شمردند و استغفار می‌کردند. لذا منتظر پیوسته مراقب مجموعه‌ی گفتارها و رفتارهای خویش خواهد بود تا موردی برخلاف

¹. بحارالانوار، همان، ص 280.

². احمد، طبرسی، الاحتجاج، ج 2، محقق سید محمدباقر الموسوی الخراسانی، قم، نشر مرتضی، 1403ق، ص 495.

³. همان، ص 280.

⁴. اصول کافی، همان، ص 219.

ر ضای محبوبش از او صادر نشود و در هر حال مراقبه، م شارطه، محاسبه نفس خویش را فراموش نمی‌کند.¹

ج: دوری از غفلت

پس یکی از نشانه‌های انتظار ذکر است و ذکر منجر به مراقبت دائمی می‌شود، چون که ذکر آن حضرت (ع) در منتظر احساس حضور ایجاد می‌نماید. یاد امام و ذکر آن حضرت (ع) منتظر را از غفلت بیرون می‌کند و هر اندازه که از غفلت متذکر باشد از گناه دور است زیرا که غفلت زمینه‌ی انجام معصیت را فراهم می‌کند. چون که معصیت کردن یا نکردن انسان دایر مدار علم نیست بلکه دایرمدار غفلت و تذکر است انسان هر چه غافل باشد معصیت کارتر است. بنابراین یاد حضرت مهدی (عج) هر وقت منتظر را متذکر می‌کند که تو در محضر امام هستی و در محضر امام معصیت خدا را انجام نده. از جمله فوائد دیگر یاد و ذکر امام این است که یاد امام نشاط آور، تربیت کننده، اصلاح‌گر و وسیله تقرب به خداست.

5. ایجاد روحیه راز و نیاز

انتظار، روحیه راز و نیاز را در منتظر ایجاد می‌کند. با این بیان که انتظار کشیدن و محروم بودن از جلوه‌ی محبوب برای همه سخت است خصوصاً اگر همراه آن مشکلات باشد لذا منتظر برای رفع آن دنبال راه و سیله‌ای می‌گردد که یکی از آنها دعا است زیرا که دعا باری است که خداوند برای رهایی بندگان از مشکلات و سختی‌ها و برآورده شدن حاجات و رسیدن به کمالات قرار داده است.²

پروردگار شما گفته است: «مرا بخوانید تا (دعای) شما را بپذیرم! کسانی که از عبادت من تکبر می‌ورزند به زودی با ذلت وارد دوزخ می‌شوند».³

با دعا می‌توان زمان انتظار را کم کرد و فراق محبوب را به وصال تبدیل نمود و آمادگی خود را اعلام کرد. همان طور که در روایت از امام صادق (ع) می‌خوانیم که آن حضرت (ع) درباره‌ی طولانی شدن عذاب بنی اسرائیل می‌فرماید:

«زمانی که عذاب بنی اسرائیل طول کشید، آنان ضجه زدند و چهل روز به درگاه خدا گریستند. پس خداوند به موسی (ع) و هارون (ع) وحی کرد که آنان را از فرعون خلاصی می‌بخشد. پس یکصد و هفتاد سال گرفتاری از آنان برطرف شد. راوی می‌گوید: سپس امام صادق (ع) فرمود:

¹ همان، ص 222.

² مرتضی مجتهدی، صحیفه مهدیه، قم، انتشارات مسجد جمکران، 1388، ص 31.

³ . غافر (40) آیه 60.

هم چنین شما اگر چنین کنید، خداوند فرج ما را می‌رساند و اگر مانند آنان نباشید، امر (فرج) به انتهای زمان معین خود می‌رسد.^۱
چون که دعا برای آن حضرت (عج) ابعاد و جهات مختلفی دارد لذا برخی از آنها که به بحث ما ارتباط دارند متذکر می‌شویم:

الف: دعا برای تعجیل در ظهور

دعا مطلقاً و بالخصوص دعا برای تعجیل در ظهور یکی از آثار انتظار می‌باشد با این بیان که فراق محبوب برای محب سنگین است خصوصاً فراق کسی که تمام امیدها وابسته به او باشد، و کسی که تمام انحراف و کجی را خاتمه خواهد داد،^۲ و کسی که عدل و انصاف را بر تمام گیتی برپا خواهد کرد،^۳ انتظار چنین شخصی برای منتظر سخت است لذا از عمق جان و با تمام وجود، گم شده‌ی خود را از خدا می‌طلبد، دعای او مانند دعای کسی است که در دریا گرفتار طوفان شده، کشتی‌اش شکسته و به دریا افتاده و در حال غرق شدن است و برای نجات خود دست و پا می‌زند، و چرا چنین نباشد، چون که منتظر در زمان غیبت، گرفتار مشکلات متعدد می‌گردد، از یک جانب میان موجهای پرخروش حکومت‌های خودکامه، در دل دریای طوفان زده و تاریک و در اجتماعات فاسد بشری، کشتی سعادتش را شکسته می‌بیند و از جانب دیگر دل را در فراق امام و مولایش مضطرب می‌یابد، لذا بدون ذره‌ای ظاهر سازی و خودنمایی از صمیم قلب دست به دعا برمی‌دارد و برای تعجیل ظهور آن حضرت (عج) دعا می‌کند. چنان که در یکی از توقیعات حضرت مهدی (عج) بر این مطلب تاکید شده است:

«برای تعجیل فرج بسیار دعا کنید که همان فرج شما است».^۴

البته منتظر فقط اکتفاء به دعا نمی‌کند بلکه کسی که در حال غرق شدن است برای نجات خود دست به سوی دعا و امداد غیبی دراز می‌کند، ولی هیچ‌گاه سعی و تلاش خود را از دست نمی‌دهد، زیرا که منتظر می‌داند:

«هر که مردم را دعوت کند ولی خود عمل نکند همچون تیرانداز بدون کمان است».^۵

لذا برای نجات خود و جامعه همراه دعا سعی و کوشش هم می‌کند و گرنه دعا برای تعجیل بدون آمادگی معنا ندارد و کار عبث است. شخصی از امام صادق (ع) می‌پرسد: «گشایش و فرج چه

1. محمدباقر، مجلسی، بحار الانوار، ج 52، همان، ص 131.

2. قمی، عباس، مفاتیح الجنان، مصحح استاد ولی، چاپ هشتم، تهران، باقر العلوم، بی تا، دعای ندبه، ص 535.

3. محمدباقر، مجلسی، بحار الانوار، ج 51، همان، ص 71.

4. محمد بن علی، صدوق، کمال الدین، ج 2، تصحیح علی اکبر غفاری، قم، انتشارات اسلامی، 1405ق، ص 483.

5. صبحی، صالح، نهج البلاغه، ترجمه علی نقی فیض الاسلام، چاپ ششم، بیجا، بیتا، کلمات قصار، ص 337.

زمانی است؟ امام (ع) فرمود: «تو را به فرج چه کار در حالی که از کسائی هستی که دنیا را می‌خواهند و دنیا طلب‌اند، (بلکه کسی می‌پرسد که خود را برای آن ساخته و آماده کرده است)»¹.

لذا دعا برای تعجیل فرج بدون آمادگی معنا ندارد، پس انتظار دعوت به دعا برای تعجیل در ظهور می‌نماید.

ب) دعا برای سلامتی آن حضرت (عج)

اگر همه انواع و اقسام انتظار را بررسی کنید به این مطلب خواهید رسید که هر منتظر خواهان سلامتی منتظر خود است و برای سلامتی آن در توان خود اقدام لازم را می‌نماید و این مسأله در صورتی که بدانند برای منتظر او دشمنان زیادی‌اند بیشتر مورد اهمیت او قرار می‌گیرد. پس کسانی که در انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) هستند باید خواهان سلامتی آن حضرت (عج) باشند. زیرا که انتظار سلامتی منتظر را همراه دارد.

و بهترین راه برای سلامتی آن حضرت (عج) دعا کردن برای سلامتی آن حضرت (عج) است خصوصاً شرایط و جوی که در دوران انتظار برای آن حضرت (عج) پیش آمده است و گرنه اگر حضرت (عج) از شر شیاطین جن و انس و از شر دشمنان محفوظ بود، برای آن حضرت غیبتی نبود.

اینجا است که منتظر دست به دعا برمی‌دارد و سلامتی آن حضرت (عج) را از خداوند منان خواهان می‌شود و از این طریق هم اظهار بندگی می‌نماید و هم آمادگی خود را اظهار می‌کند. لذا خواستن سلامتی حضرت مهدی (عج) منتظر را در اهداف حضرت مهدی شریک می‌کنند، شرکت در اهداف وقتی میسر است که فرد خود را برای آن آماده کند و گرنه اگر فرد خود ظالم و ستمگر باشد چگونه ممکن است که در انتظار کسی باشد که نابود کننده ستمگران است.²

پس دعا برای سلامتی حضرت یکی از آثار انتظار است و منتظر را به خودسازی دعوت می‌نماید.

6. متابعت و پیروی از دستورات آن حضرت (عج)

همراهی و محب با محبوب خود یکی از اصول محبت است لذا فردی که در انتظار نشسته است صبح و شب بلکه در همه‌ی اوقات، انتظار محبوب خود را می‌کشد و خود را از منتظران او می‌داند. بنابر اقتضای انتظار، آثار انتظار در رفتار و کردار و گفتار او ظاهر شود و خود را مطابق

¹ محمد بن یعقوب، کلینی، اصول کافی، ج 1، چاپ دوم، تهران، دارالکتب اسلامی، 1348، ص 371.

² محمد، حر عاملی، وسائل الشیعه، ج 12، تصحیح و تحقیق عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت، دار الاحیاء التراث،

بی تا، 1414، ص 120.

خواسته‌های منتظر خود آماده کند، همان طور که آن حضرت (عج) در یکی از توقیعات خود به مرحوم شیخ مفید (ره) می‌فرماید:

«شما کارهایی را انجام دهید که وی را به محبت و دوستی ما نزدیک کند و از آنچه که ناراحتی و ناخوشایندی ما را فراهم می‌سازد دوری‌گزیند زیرا امر ما بی‌خبر و ناگهانی فرا می‌رسد و در آن هنگام توبه برای او سودی ندارد و پشیمانی وی را از کیفر ما نجات نخواهد داد»¹.
در این توقیع:

1. حضرت خواستار چیزهایی هستند که مورد پسند و رضای آن حضرت (عج) باشد.
  2. در این توقیع برای ظهور آن حضرت (عج) یک زمان خاص معین نشده لذا منتظر برای تحصیل رضای آن حضرت (عج) باید هر چه زودتر اقدام کند. چون که ظهور آن حضرت (عج) ناگهانی است لذا فرصت عمل کم است.
  3. وقت خود سازی، و تحصیل مکارم اخلاق، و توبه برای منتظر قبل از ظهور است. به عبارت دیگر فرصت عمل قبل از ظهور است.²
- بنابراین از توقیع بالا نتیجه می‌گیریم که اگر ما منتظر آن حضرت (عج) هستیم باید بر اساس خواسته‌های آن حضرت (عج) حرکت کنیم، یعنی انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) ما را در مسیر خواسته‌های آن حضرت (عج) حرکت می‌دهد.

الف: دوری و پاکسازی از گناه

انتظار حضرت (عج) منتظر را وادار می‌کند که خود را از افکار و گفتار و حرکات ضد انتظار نگهدارد؛ زیرا که حالت انتظار بعد از پیدا شدن مقدمات آن صورت می‌گیرد که یکی از آنها محبت بوده یعنی انتظار همیشه همراه محبت است و ابراز محبت به آن حضرت (عج) و انجام دادن گناه قابل جمع نیست، به عبارت دیگر ادعای انتظار با سهل انگاری در واجبات و بی‌مبالایی در محرمات سازگاری ندارد، زیرا اگر بنابراین باشد که مریض برای علاج دردش دارو مصرف نماید، قهراً باید از نوشیدنیها و خوردنی‌های مضر خودداری نماید وگرنه دارو خاصیتش را از دست داده و مریض بهبود نخواهد یافت همین طور فرد وقتی منتظر است که خود را از ضد انتظار نگهدارد بلکه در روایات برای منتظر لفظ ورع آمده است که بهترین راه تقرب به خدا

¹ احمد بن علی، طبرسی، الاحتجاج، ج2، تحقیق سید محمدباقر خرسان، نجف اشرف، نشر نعمان، 1417، ص

و حضرت ولی عصر (عج) است چنان که در روایات می‌خوانیم که بهترین راه تقرب به پروردگار
حریم گرفتن نسبت به محرمات است که آن را به ورع تغییر کرده‌اند.¹
امام صادق (ع) فرمودند:

«از جمله مناجات‌های خداوند عزوجل با مو سی (ع) این بود که فرمود: ای مو سی کسانی که (به
من) تقرب می‌جویند با هیچ و سیله‌ای همچون پرهیز و حریم گرفتن از محرمات من، به من
تقرب پیدا نمی‌کنند».²

ب:تحصیل مکارم اخلاق

انتظار حضرت مهدی (عج) منتظر را وادار به تحصیل مکارم اخلاق می‌کند زیرا که همراهی و
مطابق و هماهنگی بین منتظر و منتظر لازم و ضروری است لذا منتظر باید با تحصیل مکارم
اخلاق انتظار خود را ثابت کند. یا به عبارت دیگر این طور بگوییم برای شناسایی هویت هر شیء
یک شناسنامه است که با آن شناخته می‌شود، و شناسنامه منتظر این است که خود را با مکارم
اخلاق مزین کند. همان طور که در روایات امام صادق (ع) آمده است.
امام فرمودند:

«هر کس که دو ست دارد از یاران قائم با شد باید انتظار کشد و از گناه پرهیز کند و بر اخلاق
نیکو با شد و با این حال منتظر او با شد پس اگر چنین کسی پیش از قیام قائم در گذرد او را
پاداشی با شد پاداش کسی که قائم را درک کرده با شد. پس کوشش کنید و انتظار کشید که
گوارایتان باد ای گروه مورد رحمت».³

از حدیث بالا روشن می‌شود که منتظر کسی است که مکارم اخلاق داشته باشد، از امام
صادق (ع) درباره‌ی آن سوال شد «آنها چیست؟» فرمود:
«ورع، قناعت، صبر، شکر، حکم، حیاء، سخاوت، شجاعت، غیرت، نیکی، صدق، حدیث، اداء امانت
است».⁴

1. محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج52، بیروت، مؤسسه الوفاء، 1303، ص 140.

2. محمد بن یعقوب، کلینی، اصول کافی، ج2، چاپ دوم، تهران، دارالکتب الاسلامی، 1348، ص 81.

3. محمد ابراهیم، نعمانی، الغیبه، باب 11، تهران، نشر دارالحدیث، 1419، ص 200.

4. محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج52، بیروت، مؤسسه الوفاء، 1303ق، ص 145.

محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج2، همان، ص 200.

منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

- 1..محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج52، چاپ اول، بیروت، مؤسسه الوفاء، 1303ق.
2. محمد بن علی، صدوق، کمال للدين و تمام النعمه، ج2، تصحيح علی اکبر غفاری، قم، انتشارات اسلامی، 1405ق.
3. محمد، ری شهری، میزان الحکمه، ج1، چاپ دوم، قم، انتشارات دارالحديث، 1375، ص 184.
4. احمد، طبرسی، الاحتجاج، ج2، محقق سيد محمدباقر الموسوی الخراسانی، قم، نشر مرتضی، 1403ق، ص 495.
5. مرتضی مجتهدی، صحیفه مهديه، قم، انتشارات مسجد جمکران، 1388، ص 31.
6. قمی، عباس، مفاتیح الجنان، مصحح استاد ولی، چاپ هشتم، تهران، باقر العلوم، بیتا، دعای ندبه.
7. صبحی، صالح، نهج البلاغه، ترجمه علی نقی فیض الاسلام، چاپ ششم، بی جا، بی تا، کلمات قصار.
8. محمد بن یعقوب، کلینی، اصول کافی، ج1، چاپ دوم، تهران، دارالکتب اسلامی، 1348.
9. محمد، حر عاملی، وسائل الشیعه، ج12، تصحیح و تحقیق عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت، دار الاحیاء التراث، بیتا، 1414.
10. محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج52، بیروت، مؤسسه الوفاء، 1303.
11. محمد ابراهیم، نعمانی، الغیبه، باب 11، تهران، نشر دارالحديث، 1419.
12. محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج52، بیروت، مؤسسه الوفاء، 1303ق.